

ז וַיְהִי בִּנְסֹעַ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה |
 יְהוָה וַיִּפְּצוּ אֵיכָיֶךָ וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפָּנֶיךָ:
 ח וּבִגְחָה יֹאמֶר שׁוּבָה יְהוָה רַבְבוֹת אֱלֹפֵי
 יִשְׂרָאֵל: ז פ יא א וַיְהִי הָעַם כְּמִתְאַנְנִים
 ח רַע בְּאַזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיַּחַר אַפּוֹ

תרגום אונקלוס

ז בִּימְמָא בְּמַטְלֵחוֹן מִן מִשְׁרִיתָא: ח וַיְהוֶה בְּמַטְל אֲרֹנָא וַאֲמַר מֹשֶׁה אֶתְנָלִי יי
 ח וַיִּתְּבִדְרוֹן סְנָאִיד וַיַּעֲרִקוֹן בְּעָלֵי דְבִבְדָּ מִן קְדָמָךְ: ח וּבְמִשְׁרֹהֵי אֲמַר תּוֹב יי שְׂרִי
 ח בִּיקְרָד בְּגוֹ רַבְבוֹ אֱלֹפֵי דִישְׂרָאֵל: א וַיְהוֶה עֲמָא כִּד מְסַתְקִפִּין בִּישׁ קָדָם יי וַיִּשְׁמַע

מאיר טוב

1234567

שמא ירבה לנו בהר סיני מצוות יותר] לבין פורענות שנייה דהיינו [לקמן
 יא, א] ויהי העם כמתאוננים, וכתב בעל הטורים דלפיכך הניח אות נ'
 לפי דברי רשב"ג, לומר שמקומה לעיל קודם חמשים פרשיות, ולפיכך
 הפוכה ופניה לצד הנכתב קודם לומר שהחמשים הפרשיות של הקודם
 ולא של הבאים אח"כ. ז וַיְהִי תמיד בִּנְסֹעַ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר (היה אומר)
 מֹשֶׁה קוּמָה יְהוָה (שהיתה אז מסתלקת השכינה למעלה מהכפורת) וַיִּפְּצוּ
 (כדי שיפוצו) אֵיכָיֶךָ וַיִּנָּסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפָּנֶיךָ:

ח וּבִגְחָה יֹאמֶר (היה אומר) שׁוּבָה (כלומר הרגע ושב במנוחתך, לשון
 בשובה ונחת [ישעיה ל, טו]) יְהוָה בתוך רַבְבוֹת של אֱלֹפֵי יִשְׂרָאֵל (כלומר
 משפחות ישראל המנויים לאלפים):

יא א וַיְהִי הָעַם (בקברות התאוה שנקרא כך ע"ש המאורע כדלקמן)
 כְּמִתְאַנְנִים (כמתלוננים) רַע בְּאַזְנֵי יְהוָה (כלומר כאשר נתרחקו מהר
 סיני שהיה קרוב לישוב ובאו בתוך המדבר הגדול והנורא במסע הראשון,
 היו מצטערים בעצמם כאדם המתאונן על רוע מזלו [והיינו "כמתאוננים
 רע", כאנשים המתאוננים על רוע מזלם] לאמר מה נעשה? ואיך נחיה

וּתְבַעַר-בָּם אֵשׁ יְהוָה וּתְאָכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה:
 - וַיִּצְעַק הָעָם אֶל-מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה
 אֶל-יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ: ־ וַיִּקְרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם
 הַהוּא תְּבַעֲרָה כִּי-בַעֲרָה בָּם אֵשׁ יְהוָה:
 - וְהָאֶסְפָּסָף אֲשֶׁר בִּקְרָבֹו הִתְאוּ תְּאוֹה וַיֵּשְׁבוּ

תרגום אונקלוס

קָדָם יי וַתִּקַּף רוּגְזָיָהּ וּדְלָקַת בְּהוֹן אֲשֶׁתָּא מִן קָדָם יי וְשִׁצִּיתָא בְּסִיפֵי מִשְׁרִיתָא:
 - וַיִּצוֹחַ עֲמָא עַל מֹשֶׁה וְעַל מֹשֶׁה קָדָם יי וְאֲשֶׁתִּקְעַת אֲשֶׁתָּא: ־ וַקְרָא שְׁמָא דְאֲתִרָא
 הַהוּא דְלָקִתָּא אֲרִי דְלָקַת בְּהוֹן אֲשֶׁתָּא מִן קָדָם יי: ־ וְעַרְבְּרִין דִּי בִנְיָהוֹן שְׁאִילוּ

מאיר טוב

במדבר הזה? ומה נאכל? ומה נשתה? ואיך נסבול כל זה? וכיצא. ויש
 מפרשים אשר תלונתם היה רע באזני ה', וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיַּחַר אַפּוֹ
 וּתְבַעַר-בָּם אֵשׁ יְהוָה, ומבאר דבריו וּתְאָכַל בִּקְצֵה הַמַּחֲנֶה (יודה
 אש מן השמים והחלה לאכול בקצה המחנה, ואז "ויצעק העם וגו'". ובספרי:
 במוקצים שבהם, כלומר שפלים שבהם שהם הערב רב, ר"ש בן מנסיא
 אומר קצינים שבהם ובגדולים, וכן פירש רש"י לקמן על פסוק [טז] אספה
 לי שבעים איש מזקני ישראל, שזקנים שלקח משה כשהלך אל פרעה מתו
 בתבערה):

- וַיִּצְעַק הָעָם אֶל-מֹשֶׁה לְהַתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם, וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל-יְהוָה
 וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ (כלומר שקעה האש ונעלמה):

- וַיִּקְרָא שֵׁם-הַמָּקוֹם הַהוּא תְּבַעֲרָה, כִּי-בַעֲרָה בָּם אֵשׁ יְהוָה:

- וְהָאֶסְפָּסָף (כלומר הערב רב שנאספו אל ישראל) אֲשֶׁר בִּקְרָבֹו, חזרו
 עוד וְהִתְאוּ תְּאוֹה (תאות בשר ושאר אוכלים כדמסיים), וַיֵּשְׁבוּ (כלומר

וַיִּבְכוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכֲלֵנוּ בָשָׂר:
 זָכְרָנוּ אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל בַּמַּצֵּרִים חֲנָם
 אֶת הַקָּשָׁאִים וְאֶת הָאֲבִטָּחִים וְאֶת־הַחֲצִיר
 וְאֶת־הַבָּצְלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים: וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ
 יִבָּשָׁה אֵין כֹּל בְּלֹתִי אֶל־הַמֶּן עֵינֵינוּ: וְהַמֶּן

1281567

1281567

תרגום אונקלוס

1281567

שְׁאֵלְתָא וְתָבוּ וּבְכוּ אִף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ מִן יִיכְלָנָא בָּסָרָא: ה' דְּכִירָן אֲנִיחָא יֵת
 נוּנְיָא דִּהְוִינָא אָכְלִין בַּמַּצֵּרִים מִן יֵת בּוֹצִינְיָא וְיֵת אֲבִטִּיחִיָא וּכְרִתִּי וּבּוֹצְלִי וְתוּמִי:
 וּכְעַן נַפְשָׁנָא תֵּאִיבָא לִית כֹּל מִדָּעָם אֶלְהֵן לְמִנָּא עֵינָנָא: וּמִנָּא בָּבָר זָרַע גָּדָא

1281567

מאיר טוב

לא לקחו מוסר מתבערת האש) וַיִּבְכוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (ששמעו לדברי
 הערב רב), וַיֹּאמְרוּ מִי יֹאכֲלֵנוּ (כפי צרכנו) בָּשָׂר? (כי המקנה שהוציאו
 עמם לא היה מספיק):

ה' זָכְרָנוּ (דברים אלו לא אכלום כלל במדבר, ולפיכך אמרו זכרנו)
 אֶת־הַדָּגָה אֲשֶׁר־נֹאכַל (היינו אוכלים) בַּמַּצֵּרִים בְּחָנָם (שהיו צדים
 ואוכלים), וּזְכָרְנוּ אֶת הַקָּשָׁאִים וְאֶת הָאֲבִטָּחִים וְאֶת־הַחֲצִיר (כרתי)
 וְאֶת־הַבָּצְלִים וְאֶת־הַשּׁוּמִים (אמרו רז"ל שנתרעמו דוקא על דברים
 אלו משום שהמן לא גשתנה לכל המינים האלו מפני שקשים למעוברות
 ומיניקות [ספרי]):

וְעַתָּה נַפְשֵׁנוּ יִבָּשָׁה מִחוּסֵר הָאוֹכֵל, אֵין כֹּל דְּבַר, בְּלֹתִי אֶל־ (את)
 הַמֶּן רֹאוֹת עֵינֵינוּ:

ה' הכתוב מספר חשיבות המן שאין ממש בדבריהם שהיה מראהו חשוב
 כעין הבדולח, והיה נעשה לכל אשר יתאוה האדם כדמסיים. וְהַמֶּן

כְּזֶרַע־גֶּד הוּא וְעֵינָיו כְּעֵין הַבְּדֹלָח: ^ה שָׁטוּ
הָעַם וּלְקָטוּ וּטְחָנוּ בִּרְחִים אוֹ דָּכוּ בַּמִּדְכָּה
וּבְשָׁלוּ בַּפָּרוֹר וַעֲשׂוּ אֹתוֹ עֲגוֹת וְהָיָה
טַעֲמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן: ^ט וּבִרְדַּת
הַטֵּל עַל־הַמַּחֲנֶה לִילָה יֵרֵד הַמָּן עָלָיו:

תרגום אונקלוס

הוא וְחֻזְיָה כְּחֻז בְּדֹלָח: ^ה שִׁטְיִין עָמַד וּלְקָטִין דְּצָבִי טָחִין בְּרִיחִיא אוֹ דְּצָבִי
דְּאִיךְ בַּמִּדְכָּתָא וּמְכַשְׁלִין לִיה בַּקִּדְרָא וְעִבְרִין יִתִּיה גְּרִיצָן וְהָיָה טַעֲמִיה כְּטַעַם
דְּלִישׁ בְּמִשְׁחָא: ^ט וְכִד נַחִית טָלָא עַל מִשְׁרִיתָא לִילִיא נַחִית מִנָּא עֲלוּהִי:

מאיר טוב

כְּזֶרַע־גֶּד הוּא (מִין זֶרַע [ורז"ל אמרו שהוא כסבר]. וכתב הראב"ע
שכוונתו שהיה קל ללקוט) וְעֵינָיו (כלומר ומראיתו) כְּעֵין (כמראה)
הַבְּדֹלָח (שם אבן טובה):

^ה שָׁטוּ (כלומר הלכו אנה ואנה) הָעַם וּלְקָטוּ אוֹתוֹ בְּכָל יוֹם וְיוֹם, וְטָחָנוּ
בִּרְחִים (לעשות ממנו לחם) אוֹ דָּכוּ בַּמִּדְכָּה (לעשות גריסין) וּבְשָׁלוּ
הַגְּרִיסִין בַּפָּרוֹר (בקדרה) וַעֲשׂוּ אֹתוֹ (הקמח שטחנו ברחיים) עֲגוֹת (כמו
צפוחית) וְהָיָה טַעֲמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד (לחלוחית כלומר משקה) הַשָּׁמֶן
(כלומר היה טעם העוגות כטעם עוגות המטוגנים בלשד השמן מלבד
שהיה טעמם גם כן כעוגות המטוגנים בדבש כמו שכתוב בפרשת בשלח,
ואמר הכא מטוגנים בשמן ולא אמר גם כן בדבש לפי שהם היו מתרעמים
ואומרים נפשנו יבשה כלומר אין אנו אוכלים אוכלים שיש בהם לחלוחית
שמן, אלא רק אוכלים יבשים, לפיכך אמר ששקר הם אומרים שטעמם
כעוגות המטוגנים בשמן ואינם יבשים):

וּבִרְדַּת הַטֵּל עַל־הַמַּחֲנֶה בַּלִּילָה יֵרֵד הַמָּן עָלָיו (כלומר ועוד היה
יורד על מקום נקי):

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעַם בִּכְהָ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ
 לִפְתָּח אָהֳלוֹ וַיַּחַר־אָף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה
 רָע: ^א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הֲרַעַתָּ
 לַעֲבָדְךָ וְלָמָּה לֹא־מָצַתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוֹם
 אֶת־מִשְׁאַ כָּל־הָעַם הַזֶּה עָלַי: ^ב הֲאֵנֹכִי הָרִיתִי
 אֶת כָּל־הָעַם הַזֶּה אִם־אֲנֹכִי יִלְדֵתִיהוּ

תרגום אונקלוס

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה ית עמא בְּכוּן לְזִרְעִיתָהוֹן גִּבֵּר בְּתִרְעָ מִשְׁכְּנִיָּה וּתְקַף רוּגְזָא דִּי לְחֻדָּא
 וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה בִּישׁ: ^א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קְדָם יי לָמָּה אֲבִיאָשְׁתָּא לַעֲבָדְךָ וְלָמָּה לֹא אֲשַׁכַּחִית
 רַחֲמִין קֳדָמְךָ לְשׁוּאָה ית מְטוּל כָּל עֲמָא הָדִין עָלַי: ^ב הָאֵב אֲנָא לְכָל עֲמָא הָדִין
 אִם בְּנֵי אֲנוֹן דְּאִמְרַת לִי סוֹבְרָהִי בְּתִקְפָּךָ כְּמָא דְּמְסוֹכֵר תְּרַבֵּינָא ית יִנְקָא עַל

מאיר טוב

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת־הָעַם בִּכְהָ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ (שהיו מתחברים כל אנשי
 המשפחה יחד לבכות כאשר יעשו בבכותם על המת) אִישׁ לִפְתָּח אָהֳלוֹ
 (כלומר בפרהסיא [הראב"ע]), וַיַּחַר־אָף יְהוָה מְאֹד, וּבְעֵינֵי מֹשֶׁה הִיָּה
 הַדְּבַר הַזֶּה רָע:

^א וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לָמָּה הֲרַעַתָּ לַעֲבָדְךָ (כדמסיים "לשום את
 וגו'") וְלָמָּה לֹא־מָצַתִּי חֵן בְּעֵינֶיךָ לְשׁוֹם אֶת־הָעַם הַזֶּה
 עָלַי (כלומר עלי לבדי כדמסיים):

^ב הֲאֵנֹכִי הָרִיתִי (כלומר האם אני אמם) אֶת כָּל־הָעַם הַזֶּה אִם־אֲנֹכִי
 יִלְדֵתִיהוּ? (כופל דבריו. ויש מפרשים כמו הולדתים כלומר אם אני אביהם
 כמו [בראשית י, כד] וארפכשד ילד את שלח) בִּי־תֹאמֶר אֵלַי (כלומר עד כי

כִּי־תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְּחִיקָךְ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא
הָאָמֶן אֶת־הַיִּנֶק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ
לְאֲבֹתָיו: ^י מֵאִין לִי בָשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעַם
הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תִּנָּה־לָנוּ בָשָׂר
וְנֹאכְלָה: ^י לֹא־אוּכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי לַשָּׂאת
אֶת־כָּל־הָעַם הַזֶּה כִּי כָבֵד מִמֶּנִּי: ^י וְאִם־
כָּכָה אֶת־עֲשֶׂה לִי הֲרֹגֶנִי נָא הָרֹג אִם־
מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ וְאֶל־אַרְאֶה בִּרְעֵתִי: ^פ

תרגום אונקלוס

אַרְעָא דִּי מִימְתָא לְאַבְהָתוֹהִי: ^י מִנָּן לִי בְשָׂרָא לְמִיּהֵב לְכָל עַמָּא הָדִין אֲרִי בָּבֹן
עָלִי לְמִימַר הֵב לָנָא בְּסָרָא וְנִיכּוּל: ^י לִית אֲנָא יָכִיל בְּלַחוּדִי לְסוּבְרָא יֵת כָּל עַמָּא
הָדִין אֲרִי יָקִיר מִנִּי: ^י וְאִם כָּדִין אֶת עֲבָד לִי קְטֹלָנִי כְּעֹן קְטוֹל אִם אֲשַׁבְּחִית רַחֲמִין

מאיר טוב

תדרוש ממני) שְׂאֵהוּ בְּחִיקָךְ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאָמֶן אֶת־הַיִּנֶק עַל (אל)
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאֲבֹתָיו:

^י מֵאִין לִי בָשָׂר לָתֵת לְכָל־הָעַם הַזֶּה כִּי־יִבְכּוּ עָלַי לֵאמֹר תִּנָּה־לָנוּ
בָשָׂר וְנֹאכְלָה:

^י לֹא־אוּכַל אֲנֹכִי לְבַדִּי לַשָּׂאת אֶת־כָּל־הָעַם הַזֶּה כִּי כָבֵד הוּא
יֹתֵר מִמֶּנִּי:

^י וְאִם־כָּכָה אֶת (לפעמים משתמש גם לזכר בלשון "את" כמו ואת תדבר
אלינו [דברים ה, כד]) עֲשֶׂה לִי הֲרֹגֶנִי (כלומר המיתני) נָא הָרֹג אִם־מִצָּאתִי
חַן בְּעֵינֶיךָ וְאֶל־אַרְאֶה עוֹד בִּרְעֵתִי (כלומר ברעה אשר אני מצוי בה):

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אֲסַפְּהָ-לִי שִׁבְעִים
 אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֹדְעֵת כִּי-הֵם זִקְנֵי
 הָעָם וְשֹׁטְרָיו וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל-אֹהֶל מוֹעֵד
 וְהִתִּיצְבוּ שָׁם עִמָּךְ: ¹²³⁴⁵⁶⁷ וַיֵּרְדְּתִי וּדְבַרְתִּי עִמָּךְ שָׁם
 וְאַצְלֹתִי מִן-הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשָׁמַתִּי עֲלֵיהֶם
 וְנִשְׁאוּ אֹתָךְ בְּמִשָּׁא הָעָם וְלֹא-תִשָּׂא אֹתָהּ
 לְבַדָּךְ: ¹²³⁴⁵⁶⁷ וְאֶל-הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמַחֲרָ

תרנום אונקלוס

קדמך ולא אחזי בבישתי: ¹²³⁴⁵⁶⁷ ואמר יי למשה כנוש קדמי שבועין גברא מסבי ישראל
 די ידעת ארי אנון סבי עמא וסרכוהי ותדבר ותחון למשבן זמנא ויתעיתרון תפן
 עמך: ¹²³⁴⁵⁶⁷ ואתגלי ואמלל עמך תפן וארבי מן רוחא די עלך ואשוי עליהון ויסוכרון
 עמך במטול עמא ולא תסובר את בלחורך: ¹²³⁴⁵⁶⁷ ולעמא תימר אזדמנו למחר ותיכלון

מאיר טוב

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה אֲסַפְּהָ-לִי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי
 יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֹדְעֵת כִּי-הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו (כלומר ראויים
 להיות זקנים הממונים על העם ולהיות שוטריהם), וְלָקַחְתָּ אֹתָם אֶל-אֹהֶל
 מוֹעֵד (כדמסיים ואצלתי מן הרוח אשר עליך וכו') וְהִתִּיצְבוּ שָׁם עִמָּךְ:

וַיֵּרְדְּתִי וּדְבַרְתִּי עִמָּךְ שָׁם (כלומר וכאשר ארד ואדבר עמך שם), אז
 וְאַצְלֹתִי (אפריש ואקה) מִן-הָרוּחַ (רוח הקודש) אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשָׁמַתִּי
 עֲלֵיהֶם (ורז"ל דמו זה לנר הדולק, שמדליקין ממנו נרות הרבה והוא אינו
 חסר), וְנִשְׁאוּ אֹתָךְ בְּמִשָּׁא הָעָם וְלֹא-תִשָּׂא אֹתָהּ לְבַדָּךְ:

וְאֶל-הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ (כלומר הזמינו עצמיכם) לְמַחֲרָ וְאַכְלֹתֶם

וְאִכְלֹתֶם בָּשָׂר כִּי בְּבֵיתְכֶם בְּאֶזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר
 מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר כִּי-טוֹב לָנוּ בְּמִצְרִים וְנָתַן
 יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וְאִכְלֹתֶם: ^{אֲחֵר הַחֲכָמָה} יֵי לֹא יוֹם אֶחָד
 תֹּאכְלוּ וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא
 עֲשָׂרָה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם: ^{וְעַד} עַד חֹדֶשׁ יָמִים
 עַד אֲשֶׁר-יֵצֵא מֵאִפְכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזֵרָא יַעַן

תרגום אונקלוס

1234567

בְּסָרָא אָרִי בְּבֵיתוֹן קָדָם יי לְמִימַר מִן יִכְלַנְנָא בְּסָרָא אָרִי טַב לָנָא בְּמִצְרִים וְיִתֵּן
 יי לְכוֹן בְּסָרָא וְתִיכְלוּן: יֵי לֹא יוֹמָא חַד תִּיכְלוּן וְלֹא תַרְיִן יוֹמִין וְלֹא חֲמִשָּׁא יוֹמִין
 וְלֹא עֲשָׂרָא יוֹמִין וְלֹא עֶשְׂרִין יוֹמִין: כ עַד יֶרַח יוֹמִין עַד דִּי תִקְוֹצוּן בֵּיהּ וְיִהִי לְכוֹן
 לְתַקְלָא חֲלָף דְּקִצְתוֹן יֵת מִימְרָא דִּי דִשְׁכַּנְתִּיהּ שְׂרִית בִּינִיכוֹן וּבְבֵיתוֹן קְדָמוֹדִי

מאיר טוב

(כדי שתאכלו) בָּשָׂר, כִּי בְּבֵיתְכֶם בְּאֶזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יֹאכְלֵנוּ בָּשָׂר
 וּכְיִ-טוֹב הִיָּה לָנוּ בְּמִצְרַיִם (אע"ג שהם לא אמרו זה בפירוש, כיון שאמרו
 זכרנו את הדגה וכו' כאילו אמרו טוב לנו במצרים), וְנָתַן יְהוָה לָכֶם
 בָּשָׂר וְאִכְלֹתֶם (כתב הרמב"ן שלא נתן להם דגה ושאר דברים שזכרו
 שעיקר שאלתם היתה תנה לנו בשר):

יֵי לֹא רַק יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּ וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֲשָׂרָה
 יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם:

כ עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר-יֵצֵא מֵאִפְכֶם (הכוונה עד אשר תקוצו בו
 באכלכם ממנו יותר מדי. ופירש רש"י עד שיצא ונגעל לחוץ דרך האף. ויש
 מפרשים עד אשר תוציאו אותו מפניכם ולא תוכלו לראות אותו עוד, ו"אף"
 לשון פנים, והרבה יש ממנו במקרא) וְהָיָה לָכֶם לְזֵרָא (לדבר זר ומאוס),

כִּי־מֵאֲסַתֶּם אֶת־יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וּתְבָכּוּ
 לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶה יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם:
 וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי הָעָם
 אֲשֶׁר אֲנֹכִי בְּקִרְבּוֹ וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֶּן
 לָהֶם וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים: כב הֵצֵאנִי וּבָקֵר יִשְׁחַט

תרגום אונקלוס

לְמִימַר לָמָּה רָגַנּוּ נִפְקָנָא מִמִּצְרַיִם: כא וַאֲמַר מֹשֶׁה שִׁית מֵאָה אֶלְפִין גְּבָרָא
 רַגְלָאָה עִמָּא דִּי אָנָּא בִּיגִיָּהוֹן וְאַתָּה אָמַרְתָּ בְּסָרָא אֶתֶּן לָהוֹן וַיִּכְלֹן יֶרֶחַ יוֹמִין:
 כב הָעָן וְתוֹרִין יִתְנַכְסֹן לָהוֹן הִיסְפָּקוֹן לָהוֹן אִם יֵת כָּל נוּגֵי יִמָּא יִתְכַנְשֹׁן לָהוֹן

מאיר טוב

יַעַן (כלומר כי תלונתכם זו היא מטעם) כִּי־ (אשר) מֵאֲסַתֶּם אֶת־יְהוָה
 אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם לִכְן וּתְבָכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶה יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם:

כא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלֵי (כלומר מלבד הנשים והטף
 והפחותים מבין עשרים אשר אין ידוע מספרם, [רגלי: הוא כנוי לאיש צבא
 שהוא מן עשרים שנה ולמעלה, שהוא גבור ויכול לצאת למלחמה ברגליו
 בלי סיוע הסוס או מרכבה], וזכר אלו לפי שידוע מספרם) הָעָם אֲשֶׁר
 אֲנֹכִי בְּקִרְבּוֹ, וְאַתָּה אָמַרְתָּ בָּשָׂר אֶתֶּן לָהֶם (כלומר אמרת בשר אתן
 להם ולא אמרת הנני ממטיר בשר מן השמים כמו במן, משמע שאינו
 בדרך נס אלא בדרך טבעי, ואיך אפשר זה? ואע"ג שכבר הביא להם השלו
 [כמו שכתוב בפרשת בשלח] לא היה בא להם ברבוי לשובע ועד חודש ימים,
 ועיין מה שכתבתי שם בשם הרמב"ן [שמות טו, יב]) וְאָכְלוּ חֹדֶשׁ יָמִים
 עד אשר יצא מאפס:

כב הֵצֵאנִי (האם צאן) וּבָקֵר אשר מצוי בכל סביבותיהם, יִשְׁחַט לָהֶם

לָהֶם וּמָצָא לָהֶם אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֶף
 לָהֶם וּמָצָא לָהֶם: ^{אח"כ 1234567} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 הֵיךְ יְהוָה תִּקְצֹר עֲתָה תִּרְאֶה הַיִּקְרָה דְּבָרִי
 אִם־לֹא: ^{אח"כ 1234567} כִּי וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת
 דְּבָרֵי יְהוָה וַיֵּאָסֶף שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם
 וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבַת הָאֹהֶל: ^{אח"כ 1234567} כִּי וַיֵּרֶד יְהוָה
 בָּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאצֵּל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו

תרגום אונקלוס

הַיִּסְפָּקוֹן לַהוֹן: כִּי וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה הַמִּימָרָא דִּיּוֹ יִתְעַכֵּב בְּעֵין תַּחְוִי הַיִּעְרַעְנָה פְתָנְמִי
 אִם לֹא: כִּי וַנִּפֶק מֹשֶׁה וּמִלִּיל לְעַמָּא יֵת פְתָנְמִיָּא דִּיּוֹ וּכְנִשׁ שְׁבָעִין גְּבָרָא מִסְבֵּי
 עַמָּא וַאֲקָם יְתַהוֹן סְחוּר סְחוּר לְמִשְׁכָּנָא: כִּי וַאֲתַגְלִי יְיָ בָּעָנָא וּמִלִּיל עַמִּיָּה וְרַבִּי

מאיר טוב

וּמָצָא (כלומר ויספיק) לָהֶם? ואגב אומר אִם אֶת־כָּל־דְּגֵי הַיָּם (אשר
 במקום הקרוב להם, והוא ים סוף) יֵאָסֶף לָהֶם וּמָצָא לָהֶם?:

כִּי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הֵיךְ יְהוָה תִּקְצֹר? (כלומר תקצר לעשות
 דבר אפילו שלא בדרך גס להמטיר להם מן השמים), עֲתָה תִּרְאֶה הַיִּקְרָה
 (אם יקרה לך) דְּבָרִי אִם־לֹא:

כִּי וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶל־הָעָם אֵת דְּבָרֵי יְהוָה, וַיֵּאָסֶף שְׁבָעִים אִישׁ
 מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבַת הָאֹהֶל:

כִּי וַיֵּרֶד יְהוָה בָּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו (לא הזכיר מה דבר אליו שאין צורך
 להזכיר זה, אלא הכוונה דבר עמו איזה דבר כדי שתדע רוח הקודש עליו
 ויאציל ממנה על שבעים הזקנים) וַיֹּאצֵּל מִן־הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן

וַיִּתֵּן עַל-שִׁבְעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְּנוּחַ
עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְּנָבְאוּ וְלֹא יָסֻפוּ: ❶ וַיִּשְׁאֲרוּ
שְׁנֵי-אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד
וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד וַתֵּנַח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וַהֲמָה
בְּכַתְּבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֲהֻלָּה וַיִּתְּנָבְאוּ
בַּמַּחֲנֶה: ❷ וַיִּרְץ הַנֶּעֶר וַיַּגֵּד לַמֶּשֶׁה
וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְּנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה:

תרגום אונקלוס

מן רוחא דִּי עֲלוּהִי וַיְהִי עַל שִׁבְעִין גְּבָרָא סְבִיָּא וַתְּהוּ כַּד שֶׁרֶת עֲלֵיהֶן רוּחַ נְבוּאָה
וּמִתְּנַבְּאִין וְלֹא פִסְקִין: ❶ וַאֲשֶׁתָּארוּ תְּרִין גְּבָרִין בַּמִּשְׁרֵיתָא שׁוּם חָד אֶלְדָּד וְשׁוּם
תְּנִינָא מִידָד וַשֶּׁרֶת עֲלֵיהֶן רוּחַ נְבוּאָה וְאִנּוּן בְּכַתִּיבִיא וְלֹא נִפְקוּ לַמִּשְׁכָּנָא
וַאֲתַנְבִּיאוּ בַּמִּשְׁרֵיתָא: ❷ וַרְהֵט עוֹלְמָא וַחֲזִי לַמֶּשֶׁה וַאֲמַר אֶלְדָּד וּמִידָד מִתְּנַבְּאִין

מאיר טוב

עַל-שִׁבְעִים אִישׁ הַזִּקְנִים, וַיְהִי כְּנוּחַ עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְּנָבְאוּ וְלֹא
יָסֻפוּ (בספרי מפרש שלא יספו להתנבאות עוד אלא אותו היום לבד. אבל
אונקלוס פירש שלא נפסקה נבואתו):

❶ וַיִּשְׁאֲרוּ (מאותן שנבחרו) שְׁנֵי-אֲנָשִׁים בַּמַּחֲנֶה (מחמת ענווה, שאמרו
אין אנו כדאין לזה) שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד, וַתֵּנַח עֲלֵהֶם
הָרוּחַ (רוח הנבואה) וַהֲמָה בְּכַתְּבִים (בין שבעים הכתובים), וּמִבְּאֵר
דְּבָרֵינוּ וְלֹא (ואף שלא) יָצְאוּ הָאֲהֻלָּה, וַיִּתְּנָבְאוּ בַּמַּחֲנֶה (רבותינו אמרו
שהיו אומרים משה מת ויהושע מכניסם לארץ ישראל):

❷ וַיִּרְץ הַנֶּעֶר (נער הידוע שהיה משרת משה תמיד. ורש"י כתב שיש
אומרים שהוא גרשום בן משה) וַיַּגֵּד לַמֶּשֶׁה וַיֹּאמֶר אֶלְדָּד וּמִידָד
מִתְּנַבְּאִים בַּמַּחֲנֶה (וחשב שלא היו מן הכתובים):

כח וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נֹון מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחָרָיו
 וַיֹּאמֶר אֶדְנִי מֹשֶׁה כָּלָאם: ¹²³⁴⁵⁶⁷כט וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה
 הַמִּקְנָא אַתָּה לִי וְיִתֵּן כָּל-עַם יְהוָה נְבִיאִים
 כִּי-יִתֵּן יְהוָה אֶת-רוּחוֹ עֲלֵיהֶם: ¹²³⁴⁵⁶⁷ל שְׂבִיעִי וַיֹּאסֹף
 מֹשֶׁה אֶל-הַמִּחְנֶה הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

תרגום אונקלוס

לעזר הורסטר

בְּמִשְׁרִיתָא: ^{כח} וְאַתָּב יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נֹון מִשְׁמִשְׁנִיה דְּמֹשֶׁה מַעֲוִלְמוֹתִיה וְאַמֵּר רַבּוֹנִי
 מֹשֶׁה אֶסְרֵנּוּ: ^{כט} וְאַמֵּר לִיה מֹשֶׁה הַקִּנְאָתִי אַתָּ מִקְנִי לִי רַעִינָא פֻּון דִּיהוֹן כָּל עַמָּא
 דִּי נְבִיאִין אֲרִי יִתֵּן יְיָ יֵת רוּחַ נְבוֹאָתִיה עֲלֵיהוֹן: ^ל וְאַתְכִּנֵּשׁ מֹשֶׁה לְמִשְׁרִיתָא הוּא

מאיר טוב

כח וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נֹון מִשְׁרַת מֹשֶׁה מִבְּחָרָיו (כלומר מהמובחרים
 שבמשרתי משה) וַיֹּאמֶר אֶדְנִי מֹשֶׁה כָּלָאם (תנה אותם בבית הכלא על
 שלא באו אל האהל כדבר ה', וזלזול הוא למשה שהתנבאו מעצמם מבלי
 אצילות מרוחו של משה. ולפי רז"ל לפי שהיו מתנבאים משה מת ויהושע
 מכניסם):

כט וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמִּקְנָא אַתָּה לִי (בשבילי)? וְיִתֵּן (והלואי) שִׁיהִיו
 כָּל-עַם יְהוָה נְבִיאִים, כִּי- (אשר) יִתֵּן יְהוָה אֶת-רוּחוֹ עֲלֵיהֶם (כלומר
 מבלתי אצילות מאתי. ולפי דברי רז"ל אמר לו המקנא אתה לי אם בשביל
 שאמרו משה מת אם היא גזרה מן השמים מי יוכל לבטלה? ואם בשביל
 שאמרו שיהושע מכניסם הלואי שתהיה אתה הראש כי אין אדם מתקנא
 בתלמידו, ועוד אמר לו אם בשביל שהיה להם לשתוק ולא לומר הנבואה,
 על זה אמר לו מי יתן והיה כל עם ה' שיתנבאו מה שיאמר להם ה' ולא
 יפחדו משום אדם):

ל וַיֹּאסֹף מֹשֶׁה אֶל-הַמִּחְנֶה (נמשך עם פסוק שלאחריו כלומר אח"כ
 כשנכנס משה למחנה וגו' ורוח נסע וגו') הוּא וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

וְרוּחַ נָסַע מֵאֵת יְהוָה וַיִּגְזוּ שְׁלֹוִים מִן־הַיָּם ¹²³⁴⁵⁶⁷ ¹²³⁴⁵⁶⁷ וַיִּטֹּשׁ עַל־הַמַּחֲנֶה בְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּבְדֶרֶךְ יוֹם ^{אוצר החכמה} כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּבְאִמְתֵּי עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ: ^{אוצר החכמה} וַיִּקֶּם הָעָם כָּל־הַיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל־ ^{אוצר החכמה} יוֹם הַמַּחֲרָת וַיֹּאסְפוּ אֶת־הַשָּׁלוֹ הַמִּמַּעֵיט אֲסָף ^{אוצר החכמה} עֲשָׂרָה חֲמֵרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׂטוֹחַ סְבִיבוֹת

תרגום אונקלוס

וסבי ישראל: לא ורוחא נטל מן קדם יי ואפרת שליו מן ימא ורמא על משריתא במהלך יומא לכא וכמהלך יומא לכא סחור סחור למשריתא וכרום תרתין אמין על אפי ארעא: ובקם עמא כל יומא ההוא וכל ליליא וכל יומא דבתרוהי וכנשו ית שליו דאזער כנש עשרא דגורין ושטחו להון משטיחין סחור סחור למשריתא:

מאיר טוב

לא וְרוּחַ נָסַע (נשב) מֵאֵת יְהוָה מן השמים (כלומר רוח חזק יוצא מן הטבע) וַיִּגְזוּ (הפריח [כמו כי גז חיש ונעופה תהלים צ, י]) שְׁלֹוִים (שלו הוא עוף שמן) מִן־הַיָּם (מן דרך ים סוף. ויש מפרשים שהיה על שפת הים רבים מהם), וַיִּטֹּשׁ (פרס) אוֹתָם עַל־הַמַּחֲנֶה (כלומר אצל המחנה כדמסיים סביבות המחנה) בְּדֶרֶךְ יוֹם כֹּה וּבְדֶרֶךְ יוֹם כֹּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה מארבע הרוחות, וּבְאִמְתֵּי (ובגובה ב' אמות) עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ:

ובַּיּוֹם הַהוּא וְכָל־הַלַּיְלָה וְכָל־יוֹם הַמַּחֲרָת וַיֹּאסְפוּ אֶת־הַשָּׁלוֹ, הַמִּמַּעֵיט אֲסָף עֲשָׂרָה חֲמֵרִים (ערימות, כי היו תאבים לאכול בשר מאוד ולא היו מאמינים שיהיה חודש ימים) וַיִּשְׁטְחוּ (ופרסו) לָהֶם שְׂטוֹחַ (משטחות כדי ליבשן) סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה (כלומר שהשלו היו בתחלה צבורים זה על זה כעובי אמתים, וכל אחד אסף מהם חמרים והלכו

הַמִּחְנָה: ^ל הַבָּשָׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרָם
 יִכְרֹת וְאָף יִהְיֶה חֲרָה בָּעַם וַיֵּךְ יְהוָה בָּעַם
 מִכָּה רַבָּה מְאֹד: ^{לד} וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם
 הַהוּא קְבֵרוֹת הַתְּאוּהָ כִּי־שָׁם קָבְרוּ אֶת־הָעַם
 הַמִּתְּאוּיִם: ^{לה} מִקְבְּרוֹת הַתְּאוּהָ נִסְעוּ הָעַם
 חֲצָרוֹת וַיְהִיו בַּחֲצָרוֹת: ^פ יב ^א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם

תרגום אונקלוס

^{לג} בִּסְרָא עַד כְּעֵן בֵּין שְׁנֵיהֶון עַד לָא פִּסַּק וְרָגַז דִּי תִקִּיף בְּעַמָּא וְקָטַל יִי בְּעַמָּא
 קָטוֹל סְגִי לַחֲדָא: ^{לד} וְקָרָא יֵת שְׁמָא דִּאֲתָרָא הַהוּא קְבָרִי דְּמִשְׁאֲלִי אֲרִי תַמָּן קְבָרוּ
 יֵת עַמָּא דְּשִׁאֲלִיו: ^{לה} מִקְבְּרִי דְּמִשְׁאֲלִי נָטְלוּ עַמָּא לַחֲצָרוֹת וְהָיוּ בַּחֲצָרוֹת: ^א וּמִלְּלַת

מאיר טוב

אל מקום אחר סביבות המחנה מקום שלא היה שם שלו, ושטחו אותם
 שלא יהיו זה על זה כדי ליבש אותם):

^{לג} הַבָּשָׂר עוֹדְנוּ הִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם (כלומר קודם חודש ימים שהיו עוד
 אוכלים בשר), ומבאר דבריו וטָרָם יִכְרֹת, וְאָף יִהְיֶה חֲרָה בָּעַם וַיֵּךְ
 יְהוָה בָּעַם מִכָּה רַבָּה מְאֹד:

^{לד} וַיִּקְרָא אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא קְבֵרוֹת הַתְּאוּהָ, כִּי־שָׁם קָבְרוּ
 אֶת־הָעַם הַמִּתְּאוּיִם לֹאֲכֹל בָּשָׂר:

^{לה} מִקְבְּרוֹת הַתְּאוּהָ נָסְעוּ הָעַם לַחֲצָרוֹת וַיְהִיו בַּחֲצָרוֹת (הוא נמשך
 עם פסוק שלאחריו, כאשר היו בחצרות ותדבר מרים וגו'):

יב ^א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה (היא התחילה לדבר ואהרון הסכים
 על ידה, ולפיכך נצטרעה רק היא. ורז"ל דרשו שגם אהרון נצטרע דכתיב
 [לקמן פסוק ט] "ויחר אף ה' בם" משמע בשניהם, מיהו הוא נתרפא מיד